

HOGYAN TÁMASZKODOM AZ ŐRSÖKRE, MINT KÖZÖSSÉGEKRE A TANÍTÁSI ÓRA ELŐKÉSZÍTÉSEKÉNT ÉS A TANÍTÁSI ÓRÁKON

A marxista pedagógiai műveltség marxista szemléletet biztosít. Ez a szemlélet az alapja a pedagógiai optimizmusnak. A pedagógiai optimizmus hit az emberben, bizalom az ember erejében. Ezt a bizalmat mi munkánk során többféleképpen ki tudjuk fejteni. Kifejezzük azzal is, hogy nem ismerünk elveszett tanulót sem tanulmányi, sem fegyelmi téren. Emellett szól az is, ha egy addig gyenge tanuló feltörését nem kétkedéssel, hanem örömmel, lelkesedéssel fogadjuk. Ezt bizonyítjuk akkor is, amikor a legnehezebbnek látszó esetekkel újra és újra kezdjük... A bizalom legfőbb kifejezője mégis az, ha az oktatási és nevelési folyamatban *munkatársunkká* tesszük a gyermeket. Ha nem azt érezzük, hogy mi neveljük, leckéztetjük őket, ha nem kell észívelelniök a pedagógiai kiszolgáltatottság érzését, hanem ehelyett azt látják, hogy saját és mások oktatásában és nevelésében rájuk is számítnak. Hogyan juthatunk ide? Önkormányzatra kész gyermekkollektívák létrehozásával, olyan kollektívák létrehozásával, melyek ifjúságára nyugodtan háríthatunk jogokat és kötelességeket egyaránt. Szocialista nevelés nem lehet másként, csak ha azt olyan közösségben folytatjuk, melyben a tanulóifjúság felelős szervezőjévé, gazdájává válik önmaga munkájának, tanulásának, egész közösségi életének.

Mi ennek az elvnek évek óta harcosai vagyunk. Legfőbb gondunk, hogy a gyermekek életét osztály és iskola (raj és csapat) szinten, tanórán és tanórán kívül hogyan tegyük közösségivé.

Közismert, hogy a közösségi ember jellemvonásai, csak a közösségi élet tevékenységrendszeré által biztosított gyakorlatokon, élményeken át tudnak kialakulni. Ebből az elgondolásból kiindulva igyekeztünk úgy szervezni, hogy a csapat minden egyes tagja érezze: iskolánk életének tervezője, megteremtője, ellenőre ő is.

Az említettek biztosító csapatélet sokrétűségéből — a címben megjelölt téma értéséhez — csupán egy dolgot emelek ki. Ez az őrsi felelősség kérdése. Mi erre a dologra igen nagymértékben építünk... A felelősség lényegét igyekszünk külsőségekkel is alátámasztani. Pl. együttülés, őrsi keretben történő ki- és bevonulás, őrsök között folyó különböző versenyek, a heresi szolgálat őrönként való ellátása stb... A tartalmi lényeg természetesen az, hogy az őrök felelősök egymásért a rend, a tisztaság, a tanulmá-

nyi munkát illetően stb... A felelősség nem nyilvánulhat meg csupán abban, hogy bírálják egymást, hanem kifejezést kell annak nyerni éppen úgy egymás segítségében is. Nem elég pl. a rosszul felelő tanulót csak összeszidni, hanem meg kell keresni az okot is, ami azt előidézte, valamint a kiküszöbölés módját is. Azokban az őrökben, ahol a tagjaikért érzett felelősség valóban él, meg is találják ezeket a módokat. Van, aki mellé leülnek, hogy az egyes anyagrészeket újra, meg újra elmagyarázzák, van akinek a szüleit keresik fel, hogy a tennivalókat vele beszéljék meg, más esetekben a szaktanárokat kéri újabb, gyakoribb feleltetésre stb...

A fentiekhez hasonlóan gyakran tanúi lehetünk annak, hogy a gyermekek törődnek egymással, és ennek érdekében tevékenykednek. Terveznek, cselekednek, bírálnak, ellenőriznek, intézkednek, segítenek. Jólesett látni a nagy aktivitást, melyet végeredményben az egymásért érzett felelősség motivált. Az ő gyakorlatuk mindinkább igazolta: nem éihet külön életer az egyén, sikere vagy balsikere a közösségtől függ. Öröm volt tapasztalni azt is, hogy mennyi bátorság, mennyi ötlet, mennyi kezdeményezés volt ezekben a pajtásokban. Egészen közvetlenül tudtak hozzánk nevelőkhöz is lenni.

És mindez valahogy megváltozott, amikor a tanítási órákon találkoztunk. Az iskolai élet e jellegzetes munkaformája idején nem tudták úgy érzékelni együvértartozásukat, ott nem kaptak módot arra, hogy közösen dolgozzanak, hogy egymást segítsék, ellenőrizzék, bírálják... És én mint nevelő is valahogy más lettem az órán. A tanítási óra hagyományos tekintélye szinte tudatomon kívül átfomált. Nem, nem a régi tanár-diákviszonyra akarok itt utalni. De ha bármennyire is más volt, most már mégsem úgy volt, mint iskolán kívül. Itt valahogy mégis csak én voltam, aki dirigál, aki irányít, aki intézkedik, aki valahogy csak sokkal fejlebb vagyok. A tanulók aktivitására nyilván hogy építettem, az ismeretszerzés folyamatába nyilván, hogy igyekeztem őket is bekapcsolni, de ez mégsem olyan mértékű volt, mint munkatársak közt szokás és főleg hiányzott a közösség jellege. Az őr mint közösség — aki a csengőszó elhangzása után máris aktívvá vált — itt passzivitásra volt ítélve.

Sokat, nagyon sokat gondolkoztam azon, hogyan lehetne megszüntetni ezt az állapotot, és hogyan lehetne megtalálni a módját

annak, hogy a tanítási órákon is érezzék az őrök együvértartozásukat, hogy ott is legyen módjuk a közös munkára, egymás segítésére, ellenőrzésére, bírálatára...

A megvalósítás érdekében kezdtem kísérletezni.

Úgy gondoltam, feltétlenül szükséges az, hogy bizonyos fokozatosság szem előtt tartásával igyekezzek előbbre jutni.

Ismertetném most már azt az utat, melyet az előbbrejutás érdekében végigjártam, illetve — mivel a nevelőtestület több tagja is csatlakozott hozzám — végigjártunk.

Először is a próbakövetelmények teljesítése és a tanulmányi munka kapcsolatának újszerű formáját igyekeztünk megvalósítani. A próbakövetelmények tüzetesebb vizsgálata alapján láttuk, hogy azok nagy része az oktatás során szerzett ismeretekre támaszkodik, ahhoz tapad, illetve azt igyekszik kiegészíteni, a gyermek számára közvetlenebbé tenni. Ha ez így van — mondtuk —, akkor nekünk mint szaktanároknak sokkal nagyobb figyelemmel kell lenni az olyan próbakövetelmények teljesítésére, melyek a tanulmányi munkával, illetve az ismeretszerzés eredményességével kapcsolatban van.

Ennek a munkának eléggé általános lebecsülését jelenti, pl. az is, hogy alig van szaktanár, aki próbakövetelmény teljesítést igazolna. Én nem tudhatom, hogy ez országos viszonylatban mennyire általános, de annyit mondhatok, hogy Békési megye zeghalmi és békési járásban nemigen alkalmazzák. Hát még arra hogyan is vetemedne valaki, hogy esetleg érdemjeggyel is jutalmazná az itt kifejtett munkát. Pedig ha mérnénk, ha nem látnák a tanulók ezt az érdektelenséget, az még több, még jobb ilyen munkára buzdítaná őket. Akkor látnák és éreznék, hogy segíti a tanulmányi munkát az, amit ők mint őrök közösen végeznek. (A fokozatot végeredményben ez jelenti. Ez, hogy látják, hogy az őr tud tenni a jobb érdemjegyért, ha ezen a fokon nem is a tanítási órán.) Példák felsorolásaképpen kérdezem én a következőket: Vajon nem a történelem tanár elbírálása alá tartozik elsősorban pl. a lakóhely felszabadulása történetének feldolgozása, és nagy hibát követünk el akkor, ha ezt érdemjeggyel is jutalmazzuk, mert szintje alapján arra érdemesnek tartottuk? Mi az egyszerűbb, pl. pár lapot megtanulni a történelem könyvből, vagy sok-sok utánjárással képeket, cikkeket gyűjteni, beszélgetéseket szervezni, magnetofonfelvételeket készíteni, az összehozott anyag alapján albumokat, térképeket, ismertetések stb. összehozni. Az ilyesmit miért nem lehet hát érdemjeggyel is értékelni? Hadd látnák már a pajtások, hogy a tanulmányi munka segítése nem merül ki a tanuló párok szervezésében. Vagy helyes, ha közömbösen szemléli a rajzszakos, hogy miként veszik ki

részüket a pajtások az osztályok dekorálásában, az őrsi-fal készítésében? És a biológus munkáját nem segítik a növény, termés, toll, vagy más gyűjtemények? És mit szólnak a magyarosok a kulturális seregszemlén való részvételhez, a könyv, a filmankétokhoz? De a testnevelő is ragyogó eredményként könyvelheti el, ha a sporttal kapcsolatos próbakövetelményeket teljesítik gyermekeik. Amikre utalok csupán kiragadott példák.

A próbakövetelmények között szerepel a szellemi vetélkedőkön való részvétel is. Erről külön is szeretnék említést tenni. Ha végignézzük egy-egy olyan állomását, ahol tautárgyi vonatkozásban kell produkálni az őrnek a pontokért, akkor meglepődve tapasztaljuk, hogy mennyi ötlettel, szellemességgel állítják össze a feladatokat a tanulók. Látam pl. olyat, hogy játéksínt kellett az őrnek összeállítani, arra a kisvonalokat elhelyezni, azzal különböző fel- és lekapcsolásokat végezni, váltókat működtetni, és közben mindent, amit csinálnak, mondani oroszul. Alkalmuk volt segíteni egymást. Az állomásvezető még szótárt is adott a kezükbe. Lehetett egymást javítani, nyelvtani tényre figyelmeztetni stb. ... Én amikor ezt láttam arra gondoltam, hogy ezt nemcsak, hogy nyugodtan értékelheti a szaktanár, de még módszert is leshet el a pajtásoktól. De nemegyszer azt is tapasztalhatja meglepődéssel, hogy az a tanuló is, akit ő olyan gyengének gondolt melyen ügyesen szerepel ilyen esetben.

Hasonló példákat természetesen minden tárggyal kapcsolatban lehetne felsorolni. Láttam pl. amikor fizikai tárgyú vetélkedőn csengőt, telefont szereltek, technokoid játékból készített autót elemmel járatnak stb. ... Kémiai tárgyú akadályállomáson plasztilinból állítottak össze szerkezeti képleteket, sőt egész egyenleteket is kifejeztek ilyen módon, földrajzból objektumokat helyeztek el üres térképekre, homokasztalokon felszíni formákat alakítanak stb. ... Volt időszak, amikor az ilyen feladatok meglepetésszerűen érték a pajtásokat. Ez esetben nem volt teljes értékű haszna, mert így inkább csak az őr legjobb tanulóit produkálták magukat. Most már olyan irányítást adunk a pajtásoknak, hogy mondják meg előre a tárgykört és azt, hogy körülbelül mi várható feladatként. Így az őr előre fel tud készülni. A vetélkedőt persze úgy kell vezetni, hogy azért gondolkodásra, ötletre, alkotásra legyen lehetőségük a vetélkedőn résztvevőknek. Azt is kérjük most már az őröktől, hogy a vetélkedő végén még külön is értékeljék, elemezzék, foglalják össze a feladatokat. (Ezt kérjük abban az esetben is, amikor őrökön belül folyik vetélkedő és egyéni helyezésekért megy.)

A felsoroltak minden bizonnyal igazolják azt, hogy ismeretszerzés vonatkozásában milyen nagy jelentőségűek ezek az alkalmak.

Szomorú, hogy mégis vannak szaktanárok, akik nem is tudnak ezekről az alkalmakról. Az ő részükről értékelés nélkül marad sok ilyen munka. Kezdetben nálunk is idegenkedtek többen ettől. Attól féltek, hogy irreális lesz olyan valamire jegyet adni, ahol nem hallanak minden egyes megnyilatkozást. Hát a bizalom? Azok vajon, akik összeállították a feladatokat — sokszor egész délutánokat kitöltő munkával —, akik előre mindent kipróbáltak és megcsináltak, vajon nem tudnák megítélni egyes órsók szereplését? Esetleg az órsón belül egyesek külön teljesítményét is? És mi történhet, ha valaki egy kicsit téved? A szaktanár által beírt jegyek talán mindig a legnagyobb realitást mutatják? Akkor is amikor a legújabb anyag egyszerű eldarálását hallgatják meg csupán?

Mi bátran értékeljük ezeket az alkalmakat az órsvezető, vagy állomásvezetők nyilatkozata alapján. Így csináljuk tudatosan is, fokozatnak tekintve ezt az órán való bekapcsoláshoz. Biztatást akarunk ezzel adni és egyben szoktatni is akarjuk ezzel az órsókat arra, hogy minél többet dolgozzanak együtt.

A fokozatnak egy következő lépcsőfoka az, amikor az órsóknak a tanítási óra előkészítését segítő feladatokat adok. Erre is nagyon sok lehetőség van. Pl. gyűjtetek velük képeket, cikkeket, korabeli dokumentumokat. Azokból esetleg albumokat is állítottak össze. Más esetben számadatokat hoznak folyóiratokból, statisztikákból stb. ... Ismét mások intézményekhez, gazdaságokhoz mennek el bizonyos dolgokat megérdeklődni. Pl. éppen látogattam a 3. osztályban, amikor a „Szövetkezet udvarán” c. olvasmányt dolgozták fel. Nagyon nagy segítséget jelentett, hogy az egyik órs megbízatást kapott arra, hogy a helyi tsz gépállományáról, állatállományáról, a tejtermelés mennyiségéről stb. érdeklődjön. Így sok vonatkozásra kapott alkalmat a nevelő az órán. Amikor ugyanis beszélgettek arról, hogy mit is látott a tsz-ben az olvasmányban szereplő két pajtás, mindig ki lehetett egészíteni azzal, hogy nálunk hogy is van. Gyakran hallható volt a tanító néni felszólítása: „Na majd a Gagarin órs elmondja nekünk, hogy itt a helyi tsz-ben hogy is áll ez a dolog.” A sokszori hivatkozás alapján érezte minden gyermek, hogy most a Gagarin órs az óra sikere érdekében sokat tett. Máskor egyes személyeket kell felkeresni érdeklődésre. Pl. a Tanácsköztársaság harcaiban részt vett veteránokat. De adhatunk olyan órsi feladatot is, amikor nyelvtani tényeket gyűjtenek, valamivel kapcsolatban kérdéseket állítanak össze, névanyagot cédláznak ki (földrajzból) modelleket állítanak össze (gyurmából kémiai órára) stb., stb. ... A lényeg az, hogy ilyenkor minél többet támaszkodjam arra, amit elkészített az órs és

hivatkozzam is rájuk, hogy érezzék fontos munkát végeztek.

Vannak kartársak, akik az efféle feladatkialadásoknak egészen sajátos formáit találták ki. A magyar szakos pl. a következőképpen is csinálja: Mivel olykor-olykor könyvnelküli tanulásra igen sok vers jönne össze, azok megtanulását elosztja későbbre is, amikor az ilyen jellegű feladat nem halmozódik össze. Amikor betervezi, hogy most már ebből és ebből a versből ennyi és ennyi szakaszt megtanított, akkor először nem adja fel az egész osztálynak, csak egy-egy órsót kér fel „titokban” annak a megtanulására. Amikor legközelebb mindenki számára feladja, akkor hivatkozik arra, hogy már van is órs, aki be tudja mutatni, hogyan is kell hát tanulni, hogyan kell hangsúlyozni stb. ... Aztán egyszerűen a többi órsnek is feladatul adja a megtanulást, ugyanakkor titokban egy másik órsnek megint ad többet is fel. Meglepő, hogy órsönkint kapva a feladatokat nincs, aki ne tanulná meg. Ha ugyanis nem tanulná meg, az egész órsre hozna szégyent. Tudja, hogy órsre nagyon kemény bírálótanak van kitéve. Érdekes az is, hogy ilyenkor igyekeznek a többiek is megtudni, kapott-e valamelyik órs külön feladatot, és ha megtudják, csak azért is megtanulják ők is. Hasonló a helyzet a könyvekben is megtalálható sok feladattal. Annak mindegyikét elvégezni nem lehet. Éppen ezért „titokban” (levélben, titkos parancsban) egy-egy órs más és más feladatscsoportot kap. Órán történő értékeléseknél mindegyik tanul a másikéból. De ha megtudják, hogy mi volt a másik órs feladata, feltétlenül arra is felkészülnek, azt is elkészítik.

A számtanos a 7. osztályban hasonló módon órsókkal elkészítette külön-külön egész íves lapokra az összes könyvben szereplő számtani feladatot. Ezekre mint mintafeladatokra mindig lehet hivatkozni. A következő évben hf. ellenőrzésre is nagyszerűen fel lehet használni. Ha a kikerülő feladatok valamelyikében is hiba lenne az az órsre nagyon nagy szégyen lenne. Éppen azért a kitévést sok, sok közös ellenőrzés előzi meg. Gondosan tanulmányozzák jó-e a menet, az elhelyezés megfelelő-e, a mellékszámítások pontosak-e. Minden egyes műveletet felszámolnak 3—4-en. Ha kitudódnak a feladatok, a túlteljesítés itt is gyakori. Ezekhez hasonló, de még hosszabb lélegzetű munka pl. a gyakorló kert kísérleti parcelláin végződő megfigyelések, feljegyzések vezetése stb. ... Amiket felsoroltam csupán egy-két példa a lehetőségek hosszú sorából. Ha így csináljuk, az órsók szerepét kénytelenek vagyunk előtérbe hozni, hiszen munkájukra az órán sokszor apellálunk. Meg kell mondanom azt is, hogy a munka ilyen irányítása a nevelőtől sok

gondosságot, sok előrelátást igényel. Ezt nem lehet végezni akkor, ha csak a következő órában gondolkozom és nem látom az órák egész láncolatát. (Sok esetben még témakörnél is nagyobb egységben).

Őrsi együttműködés az órán.

Az előbb említett fokozatok betartása után — akkor, amikor az őrök már megszokják az együtt dolgozást, és természetesnek tartják azt is, hogy azt értékeljük is, hogy azt nagyrabecsüljük, hogy nagyon jól felhasználható segítségnek tartjuk — nyugodtan szervezhetjük magat a tanítási órát is úgy, hogy támaszkodunk az őrökre mint közösségekre.

Ez legkézzelfoghatóbbnak a manuális tevékenységet kívánó órákon tűnik. Pl. a gyakorlati foglalkozások óráin elkészítendő munkadarabok összeállításánál nagyon könnyen végrehajtható. A lényeg az, hogy mi az őröknek adjuk ki a munkát. A szervezés további része az ő feladatuk. Arra vigyázunk, hogy a szervező, irányító mindig más és más legyen, hogy a begyakorlásra mindenki kapjon lehetőséget. (Nem utolsósorban így lesz alkalmuk a főlé- és alárendeltségi viszony gyakorlására is.) Ugyancsak kell vigyázni arra is, hogy a beosztásokat váltsák. A „szalag” azonos részén mindig más és más álljon, hogy mindenki végezzen minden munkafogást, hogy mindenkinek legyen alkalma más és más helyzetben is feltalálni magát. Mi azt is fontosnak tartjuk, hogy a szerzőket is őrökre osszuk ki, mert akkor a rendbentartásért, annak megbecsüléséért van kit felelőssé tenni. De így érdekeltek is a rendbentartásban, hiszen akkor a jobb szerzőkkel könnyebben dolgoznak.

Így szervezett órát a 7. leány osztályban láttam. Feladat volt: Varrás géppel. Egyenes és görbe vonalban való varrás. Tárgyforma: kötény. A munka kiadása alapján minden őrnek két kötényt kellett varrnia. A kötényen van 4 szalag, ezeken kell az egyenes varrást végezni, és formájánál fogva van 4 görbe vonal is, melyet végig kell varrni. Az egy-egy kötényhez kettő osztott őr igen ügyesen megoldotta, hogy mindenkinek jusson mindkét varrásformából, de azt is nagyon ügyesen megoldották, hogy milyen sorrendiségben kell dolgozniuk, egyazon időben kinek mit kell varrnia, hogy a haladás gyors legyen. A munkadarab milyensége aztán az egész őr ügyességét, figyelmét, gondosságát dicséri aztán, — vagy éppen elmarasztalja.

Könnyű az óra ilyen szervezése rajz és testnevelés órákon, számítan-mértan órákon, vagy tanuló kísérleteknél. Ilyen szervezésű rajz órát láttam pl. az 5. osztályban, ahol az volt a feladat, hogy az őrök ápr. 4-i plakátot készítsenek. A feladat alapján dekorációs kar-

tonokra emberalakokat kellett elhelyezni és szabványbetűkből álló írással ellátni. Volt őr, akinek úgy kellett ezt megoldani, hogy az emberalakokat színes kartonból kellett kivágnia, másoknak először meg is kellett festenie, a harmadiknak nem vágással, hanem tépéssel kellett emberalakokat formálni. Az elhelyezés a felragasztás kinek-kinek az őrben történt megbeszélés eredményeképpen jött létre. A munkák összehasonlítása, értékelése, elemzése nyilván az egész raj javát szolgálja.

Ügyesen vezetett mértan órát láttam nemrégiben a 6. osztályban is, ahol e szerint az elv szerint szervezett a kartárs. Hengerfel-szín számításokat végeztek. Volt őr, akinek a feladata csak a szöveges feladatok összeállítása volt. Az őrök viszont felosztották a munkát maguk között olyanféleképpen, hogy egyesek kör felületeket számoltak, mások a palást felületét, voltak akik az adatokat összegezték, mások utánszámolást végeztek stb. . . . Persze a szerepek itt is cserélődtek.

Persze nemcsak az ilyen órákon lehet ez a módszert alkalmazni. Lehet pl. a kimonodtan humán jellegű tárgyaknál is. Az igaz, hogy inkább csak a gyakorló jellegű, vagy rendezező órákon találunk rá könnyen megoldást. Láttam pl. a 8. osztályban egy a Tanácsköztársaságot összefoglaló történelem órát ilyen felépítésben. Ezen az órán volt őr, amelyik az anyagból összeállított kiállítást ismertette, volt őr, amelyik mint Népbiztosok Tanácsa szerepelt. Volt őr, amelyik a Vörös Újság riportereit adta, volt őr, aki a körabeli énekeket mutatta be. Nagyon sok volt ebben az órában. A kiállításhoz pl. odatartozott a helybeli volt vöröskatonákkal folytatott beszélgetést őrző magnószalag is, (meg egy meghívott volt vöröskatonája is). A tanár ezen az órán két mondatot mondott. Az egyik a bevezető mondat volt, a másik a befejező. Közben ugyanis az irányítást a riportert őr adta összekötő vezette.

Ha belejövök ebbe a gyakorlatba, akkor meg tudom találni a módját annak is, hogy olyan órákon is támaszkodjam az őrökre, amikor új anyagot veszek. Különösen, ha igyekszem mindig megteremteni a régi és új anyag kapcsolatát. Pl. nemrég az 5. osztályban láttam történelem órán, hogy a tanár a rómaiak műveltségével, művészetével, vallásával úgy teremtett kapcsolatot, hogy azt mindig az egyik megbízott őről kérdezte. Külön megkérte őket, hogy erre készüljenek fel. Vannak esetek, hogy már otthoni munkával elvégzik ezt a felkészülést. Más esetben csak az órán kapják meg — mint egy csoport — ezt a munkát.

De bekapcsolhatjuk az őröket pl. nyelvtan órán tényanyaggyűjtésre, számtan órán feladatok összeállításra, munkák átvezetésére stb. . . .

Jó lehetőségei vannak az őrökre való tá-

maszkodás szempontjából azokon az órákon, ahol a tankönyvvel kapcsolatos munkát kapnak, vagy ahol kutató jellegű munkával bízuk meg őket. Utóbbival kapcsolatban pl. a következőt mondtam nem régen a 8. osztályban kémia órán: Kérlek benneteket, hogy a felírt affinitási sor alapján próbáljátok megállapítani az egyes csoportok tulajdonságait az eddig végzett anyag alapján. (A sort felírtam, és röviden megmagyaráztam a lényegét. A jellemerősség nem volt új fogalom már nálunk.) Megmondtam nekik azt is, hogy a könyvet először ne használják. Amikor úgy érzik, hogy kifogytak, akkor használják, de ne annál a résznél, ahol ez van leírva. A tanulók igen aktívak voltak. Az eredmény meglepő és szép volt.

Megjegyzem, lehet feladatokat nemcsak órának, hanem egész rajnak is adni. Ebben az esetben kell legyen, aki a munkát lebontja őrsi szintre. Onnan az előbb említett módon folyik tovább.

Mondhatnék több példát is, de talán ennyi is elég. Utoljára szeretném még röviden azokat a kémiai óráimat ismertetni, melyeket kísérletünk kezdetén tartottam, és amelyeket bemutatató tanítás keretében az egész nevelőtestülettel ismerttettem.

Az egyik órán egy őrset a táblához hívtam. a többi őr a helyén maradt. A táblához hívtam az őrnek azt a feladatot adtam, hogy Na és Ca-ból kiindulva jussanak el bázishoz egyesülés és helyettesítés útján. Kértem azt is, hogy a felírt egyenleteket fejezzék ki rajban is. (Az egyes elemeket ez esetben meghatározott sátozású karikák jelölték, a vegyértékeket vonalak, mint a szerkezeti képleteknél.)

Ugyanebben az időben a helyen ülőknek gyurma segítségével kellett a fenti feladatokat megoldani, csak más-más elemből kiindulva. Az ő feladatuk azt jelentette, hogy a különböző színű plasztilint felhasználva, végigvezessék az egész folyamatot. (Tehát formálniuk kellett a fém égését, a kapott oxid vízzel való egyesítést, és a létrejött hidroxidot. Az őrök együttműködését és az őrökre való támaszkodást az jelentette, hogy a következőket fűztem a kiadott feladatok mellé: „A táblánál levő őr vezetője, vagy az általa megbízott őrsi tag, jelölje ki, kinek-kinek a feladatát, adjon engedélyt a segítségre, és értékelje a munkát.) Helyesen történő szoktatás után a feladatokat és megbízásokat arányosan fogják elosztani az őrvezetők. Ez egyébként figyelemmel is tudjuk kísérni.) A helyenülő őrök hasonló értelemben kapták meg a feladatukat.

Néhány figyelemztetés után azt is megértették a tanulók, hogy segítségükben a rávezető jellegnek kell dominálni, és nem helyes, ha helyettük egyszerűen megcsinálják a feladatot.

A végzett munka alapján, aszerint, hogy ki mennyire dolgozott önállóan, kinek mennyire kellett segíteni... értékeli a megbízott a munkát. Megmondja kinek milyen jegyet javasol. En ezt egy külön füzetbe írom, majd időnként számtani közeparányosát számolva a naplóba is bevezetem. Ahogy meggyőződöm arról, hogy az értékelés realitásnak számítható, mindjárt is beírhatom.

Egy másik óra annyiban különbözött ettől, hogy ott a megbízott őrnek kellett minden feladatot megadni, és az ellenőrzést is végezni.

Egy harmadik óra kísérleti jellegű volt. Egy őr volt a szertárosi tisztséget betöltő. A másik, aki utasította arra, hogy milyen anyagok kellenek a kísérlethez (a szertárosokkal ő hozatta ki) és aki kiadta a többi őrnek a munkát, az ellenőrzést is ő végezte. Az egyes őrök anyagigényükkel a szertáros-örshöz mentek.

Csekély rövid tapasztalatunk alapján azt mondhatjuk nagyon sok haszna van az említett eljárásoknak. Nagyon nagy a jelentősége nevelési szempontból is. Az ilyen órákon a tanuló szervez, ellenőriz, bírál, segít, irányít. Érzik, hogy a feladatok megoldása valamennyiük közös gondja, megtanulják tisztelni mások tudását, de látják azt is, hogy a közösség szempontjából káros az, ha valaki erényen alul teljesít. Tapasztalják minduntalan az egymásra utaltságot, és érzik azt, hogy milyen jó érzés másokért tenni, vagy másokat segíteni. A hiányosságot is így látják pontosan. A segítséget is így tudják konkrétan megadni. Gyakran rádöbbennek arra is, hogy a munka könnyebbé tételében ők maguk is tudnak segíteni. Pl. a kémia órák levezetésének egyszerűbbé tételét segítették azzal is, hogy anyagot tálcákat készítettek, hogy az anyagokat a papírcsomagolás helyett üvegekbe helyezték...

Befejezésképpén azt mondanám: Szerintem az oktatás és nevelés követelményei így vannak egységbe hozva. Így van biztosítva az, hogy a nevelési követelmények nagy része az ismeretekhez tapadnak, illetőleg így oktatásunk folyamán nem elégszünk meg csak egy lehetőség kihasználásával, hanem biztosítjuk a nevelésközpontúságot, hiszen az óra minden percében nevelünk. Az anyagban rejlő lehetőségeken túl ezúttal a módszerrel.

Bélmegyer, 1965. ápr.

